

ΤΑ ΠΡΕΣΒΕΙΑ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΤΩΝ ΘΡΟΝΩΝ ΡΩΜΗΣ - ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

(Έρμηνεία τοῦ γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου)

Υ Π Ο

ΠΑΝ. Ι. ΜΠΟΥΜΗ, δ. Θ.

Ἐπικ. Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

1. Εἰσαγωγικά — Θέσις τοῦ προβλήματος.

Διὰ τῆς παρούσης μικρᾶς μελέτης θὰ ἠθέλομεν νὰ ὑποστηρίξωμεν τὴν ἄποψιν, ὅτι διὰ τοῦ γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου ἐκτὸς τῶν πρεσβείων τιμῆς, τὰ ὁποῖα ρητῶς ἀναφέρονται εἰς αὐτόν¹, ἀναγνωρίζονται καὶ ἀποδίδονται — ἔστω ἐμμέσως — καὶ πρεσβεῖα ἐξουσίας ἢ δικαιοδοσίας εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἀφορμὴν εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῆς παρούσης ἐρεύνης καὶ τὴν ἐξαγωγήν τοῦ ἐν λόγῳ συμπεράσματος ἔδωσε:

Πρῶτον, ἡ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐορτασθεῖσα ἐπέτειος τῶν 1600 ἐτῶν ἀπὸ τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ ἔνεκα ταύτης πρόσκλησις ἡμῶν εἰς τὸ συγκληθὲν ἐν Θεσσαλονίκῃ Θεολογικὸν Συμπόσιον ὑπὸ τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἰδρύματος Πατερικῶν Μελετῶν τῇ εὐλογίᾳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ

Δεύτερον, ἡ κατὰ κάποιον τρόπον καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως παράδοξος σχέσις² τοῦ κη' καν. τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου πρὸς τὸν γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου.

Πρὸς εὐχερεστέραν σύγκρισιν τῶν δύο τούτων κανόνων καὶ ἐγγυτέραν παρακολούθησιν τῶν ἐν συνεχείᾳ λεγομένων, παραθέτομεν ἐνταῦθα τὰ σχε-

1. Τοῦτο δέχονται καὶ οἱ C. Hefele, S. Vailhé, L. Duchesne, R. Janin, J. Hajjar, V. Monachino, E. Eid, A. Pavlon, καὶ ἄλλοι. Ἴδε Μητροπολίτου Σάραδεων Μαξίμου, *Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ*, Ἱστορικοκανονικὴ μελέτη, Θεσσαλονίκη 1972, σελ. 102.

2. "Ὅτι μεταξὺ τῶν δύο τούτων κανόνων ὑφίσταται σχέσις, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὡς θὰ ἴδωμεν καὶ εἰς τὴν συνέχειαν τῆς ἐργασίας. Συνήθως ἐπικρατεῖ ἡ ἄποψις, ὅτι «ἐν τῷ πρώτῳ (μέρει τοῦ κη' κανόνος τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου) ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἐπικυροῦται ὁ 3ος κανὼν τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου» (Μητροπ. Σάραδεων Μαξίμου, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 222).

τικά κείμενα. Ὁ γ' καν. τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου, ἡ ὁποία συνεκλήθη ἐπὶ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντιοῦ Μεγ. Θεοδοσίου τὸ ἔτος 381 καὶ συνεκροτήθη ἀπὸ 150 ἐπισκόπους¹, ἔχει ὡς ἐξῆς: «Τὸν μὲν τοι Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον ἔχειν τὰ πρεσβεΐα τῆς τιμῆς μετὰ τὸν τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ῥώμην»².

Ὁ δὲ κη' καν. τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου, ἡ ὁποία συνῆλθεν ἐπὶ αὐτοκράτορων Μαρκιανοῦ καὶ Πουλχερίας ἐν Χαλκηδόνι τὸ ἔτος 451 καὶ ἀπετελέσθη ἀπὸ ἐξακοσίους τριάκοντα πατέρας³, ἔχει ὡς ἀκολούθως: «Πανταχοῦ τοῖς τῶν ἁγίων Πατέρων ὅροις ἐπόμενοι, καὶ τὸν ἀρτίως ἀναγνωσθέντα κανόνα τῶν ἑκατὸν πενήκοντα θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, τῶν συναχθέντων ἐπὶ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης Μεγάλου Θεοδοσίου, τοῦ γενομένου βασιλέως ἐν τῇ βασιλίδι Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμῃ γνωρίζοντες, τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς ὀρίζομεν τε καὶ ψηφίζομεθα περὶ τῶν πρεσβειῶν τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας τῆς αὐτῆς Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης. Καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην, οἱ πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεΐα. Καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι τὰ ἴσα πρεσβεΐα ἀπένειμαν τῷ τῆς Νέας Ῥώμης ἀγιωτάτῳ θρόνῳ, εὐλόγως κρίναντες τὴν βασιλεία καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν, καὶ τῶν ἴσων ἀπολαύουσαν πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρᾳ βασιλίδι Ῥώμῃ, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκείνην μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν. Καὶ ὥστε τοὺς τῆς Ποντικῆς, καὶ τῆς Ἀσιανῆς, καὶ τῆς Θρακικῆς διοικήσεως μητροπολίτας μόνους, ἔτι δὲ καὶ τοὺς ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἐπισκόπους τῶν προειρημένων διοικήσεων χειροτονεῖσθαι ὑπὸ τοῦ προειρημένου ἀγιωτάτου θρόνου τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἀγιωτάτης ἐκκλησίας· δηλαδὴ ἐκάστου μητροπολίτου τῶν προειρημένων διοικήσεων μετὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων χειροτονοῦντος τοὺς τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπους, καθὼς τοῖς θείοις κανόσι διηγόρευται· χειροτονεῖσθαι δέ, καθὼς εἴρηται, τοὺς μητροπολίτας τῶν προειρημένων διοικήσεων παρὰ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως

1. Πρβλ. Ἀρχιμ. Βασ. Στεφανίδου, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον*, ἔκδ. Γ', Ἀθήναι 1970, σελ. 200 ἐξ., Ἰω. Καρμίρη, *Τὰ Λογματικά καὶ Συμβολικά μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, ἔκδ. Β', τόμ. Α', Ἐν Ἀθήναις 1960, σελ. 125.

2. Γ. Ράλλη-Μ. Ποτλῆ, *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, τόμ. Β', Ἀθήναι 1852, σελ. 173. Περὶ τοῦ κανόνος τούτου ἴδε καὶ τὰς μελέτας τῶν Α.-Μ. Ritter, *Das Konzil von Konstantinopel und sein Symbol*, Göttingen 1965, σελ. 85 ἐξ., καὶ Fr. Dvornik, *Byzanz und der römische Primat*, Stuttgart 1966, σελ. 47 ἐξ.

3. Πρβλ. Ἀρχιμ. Βασ. Στεφανίδου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 224 ἐξ., καὶ Ἰω. Καρμίρη, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 157.

ἀρχιεπισκόπου, ψηφισμάτων συμφώνων κατὰ τὸ ἔθος γινομένων καὶ ἐπ' αὐτὸν ἀναφερομένων»¹.

Ἡ μνημονευθεῖσα παράδοξος σχέσις μεταξύ τῶν δύο τούτων κανόνων ἔγκειται εἰς τὸ ἐξῆς: Ἐνῶ οἱ Πατέρες τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου γενικώτερον διακηρύσσουν, ὅτι ἀ κ ο λ ο υ θ ο ῦ ν εἰς ὅλα («πανταχοῦ») τοὺς ὄρους τῶν ἁγίων πατέρων, καὶ ἐνῶ εἰδικώτερον ὑποστηρίζουν, ὅτι καὶ αὐτοὶ «τὰ ἴδια» πρὸς τὸν κανόνα (γ') τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου ὀρίζουν καὶ ἐπικυροῦν, ἐν τούτοις αὐτοὶ μὲν ὁμιλοῦν γενικῶς περὶ «πρεσβειῶν», ὑπὸ τὰ ὁποῖα δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν τὰ πρεσβεῖα δικαιοδοσίας ἢ ἐξουσίας², ἐνῶ ἐκεῖνοι, τ.ἔ. οἱ Πατέρες τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου, ὁμιλοῦν εἰδικῶς περὶ «πρεσβειῶν τιμῆς».

Ἐπίσης αὐτοὶ ὁμιλοῦν περὶ ἴ σ ω ν πρεσβειῶν τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης καὶ τοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ἐνῶ οἱ Πατέρες τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου ὁμιλοῦν περὶ πρεσβειῶν τιμῆς τοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τῆς Ρώμης. Βεβαίως, ἐφ' ὅσον ὑφίσταται ἡ πρώτη διαφορὰ, εἶναι δυνατὸν νὰ εἴπη τις, ὅτι ὁμιλοῦν δι' ἄλλο ἀντικείμενον οἱ μὲν καὶ δι' ἄλλο οἱ δέ, καὶ ἐπομένως νὰ δικαιολογηθῇ ἡ ὑπαρξίς τῆς δευτέρας διαφορᾶς μετὰ τοῦ «ἴσων» καὶ τοῦ «μετά», μετὰξὺ ἰσότητος καὶ ὑποβιβασμοῦ ἢ ἀκολουθίας.

Ἐνεκα τούτου καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν παροῦσαν ἐργασίαν θὰ παρακάμψωμεν τὴν δευτέραν διαφορὰν καὶ θὰ ἐξετάσωμεν τὸ πρῶτον φαινόμενον, τὴν πρώτην διαφορὰν καὶ διὰ τὸν λόγον, ὅτι ἴσως νὰ παρουσιάξῃ μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον, ἐπειδὴ πρόκειται περὶ ἐξουσίας ἢ δικαιοδοσίας³.

Ἐν πρώτοις, ὅτι ἡ ἔκφρασις «πρεσβεῖα» γενικῶς, ἄνευ ἐπιθετικοῦ προσδιορισμοῦ, ἐννοεῖ καὶ τὰ πρεσβεῖα ἐξουσίας ἢ δικαιοδοσίας, ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὸ β' μέρος τοῦ κη' καν. τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου, τὸ ὁποῖον ἀρχίζει διὰ τῆς συμπερασματικῆς ἐκφράσεως «καὶ ὡ σ τ ε τοὺς τῆς Ποντικῆς...», καὶ τὸ ὁποῖον τοιουτοτρόπως ἐπεξηγεῖ, δίδει περιεχόμενον εἰς τὸ α' μέρος τοῦ κανόνος⁴.

1. Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 280-281. Περὶ τοῦ κανόνος τούτου ἴδε καὶ τὰς ἐργασίας τῶν E. Caspar, *Geschichte des Papsttums*, τόμ. Α', Tübingen 1930, σελ. 522 ἐξ., καὶ A. Wuyts, *Le 28ième canon de Chalcedoine et le fondement du Primat romain*, ἐν «*Orientalia Christiana Periodica*», τόμ. 17 (1951), σελ. 265 ἐξ.

2. Περὶ τῆς ἐνόησας τῆς λ. πρεσβεῖα ἴδε καὶ W. Norden, *Das Papsttum und Byzanz*, Berlin 1903, σελ. 2 ἐξ., A. Michel, *Der Kampf um das politische oder petrinische Prinzip der Kirchenführung*, ἐν A. Grillmeier—H. Bacht, *Das Konzil von Chalkedon*, τόμ. Β', Würzburg 1953, σελ. 493, καὶ Μητροπ. Σάργδεων Μαξιμου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 104, ὑποσ. 2.

3. Βεβαίως δὲν προτιθέμεθα νὰ ἀφήσωμεν ἀνεξέταστον καὶ τὸ θέμα τῆς ἀκολουθίας ἢ τῶν πρεσβειῶν τιμῆς. Μετὰ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐπιτίζομεν νὰ δημοσιεύσωμεν ἰλιαν προσεχῶς σχετικὴν μελέτην.

4. Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 281. Ὁφείλομεν ἐνταῦθα νὰ ὑπεθυμίσωμεν,

Ὅτι δὲ ὑπὸ τὴν λέξιν «πρεσβεΐα» ἐννοοῦνται καὶ ἡ δικαιοδοσία ἐνὸς θρόνου καὶ ὅτι ὁ κη' καν. τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου πράγματι ὁμιλεῖ καὶ περὶ τῆς τοιαύτης ἐξουσίας, συμφωνεῖ καὶ ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης. Οὗτος, συγκρίνων τὸν γ' καν. τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου πρὸς τὸν κη' τῆς Δ' τοιαύτης, λέγει: «Ἐπειδὴ καὶ ἡ β' Σύνοδος ἐν τῷ γ' αὐτῆς Κανόνι ἔδωκε πρεσβεΐα τιμῆς εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως, ἀκόλουθον ἦτο πρὸς τούτοις νὰ δοθοῦν καὶ πρεσβεΐα ἐξουσίας εἰς αὐτὸν (διὰ τοῦ κη' τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου)»¹. Καὶ κατωτέρω προσθέτει ἀναλυτικώτερον: «Διὰ ταύτας, λοιπόν, ὅλας τὰς αἰτίας ἡ (Δ' Οἴκουμ.) Σύνοδος διὰ τοῦ παρόντος Κανόνος ἀνανεοῦσα τὸν γ' τῆς Β' ἔδωκεν εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὰ ἴσα προνόμια τῆς τιμῆς τοῦ Ρώμης, ὅπερ ἐστὶ τὸ Πατριαρχικὸν ἀξίωμα, καὶ τὰ ἴσα προνόμια τῆς ἐξουσίας τοῦ Ρώμης, ὅπερ εἰσὶν αἱ τῶν εἰρημένων τριῶν διοικήσεων τῶν Μητροπολιτῶν... κυρωθεῖσαι χειροτονίαι»².

Ὡσαύτως καὶ ὁ Μητροπολίτης Σάρδεων Μάξιμος παρατηρεῖ τὰ ἐξῆς: «Ἐνῶ διὰ τοῦ 3ου κανόνος τῆς (Δευτέρας) ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου ἀπονέμονται εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως 'πρεσβεΐα τιμῆς', διὰ τοῦ 28ου κανόνος τῆς ἐν Χαλκηδόνι, ἐξ οὗ παραλείπεται τὸ 'τιμῆς', ἀπονέμονται εἰς αὐτὸν 'ἴσα πρεσβεΐα', ὧν ἀπολαύει ὁ Ρώμης». Καὶ προσθέτει: «Ἐνῶ εἰς τὸν κανόνα τοῦ 381 τονίζεται μᾶλλον ἡ ἠθικὴ ὑπεροχὴ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὸν 28ον κανόνα τῆς Χαλκηδόνος καθορίζεται νομοθετικῶς ἡ πατριαρχικὴ αὐτοῦ δικαιοδοσία ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιῶν τῶν τριῶν Διοικήσεων (ἐξάρχων) καὶ μετὰ τῶν βαρβάρων»³.

Κατόπιν τούτων εὐλόγον εἶναι νὰ θέσῃ τις τὰ ἐρωτήματα: Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ποῖαν «ἀκόλουθίαν» τῶν πατέρων τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου πρὸς τοὺς προηγουμένους αὐτῶν πατέρας ἔχομεν, καὶ τί εἶδους ἐπικύρωσις τοῦ γ' καν. τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου ὑπὸ τοῦ κη' καν. τῆς Δ' τοιαύτης πραγματοποιεῖται; Καὶ ἐπὶ πλεόν: Ποῦ εὐρίσκεται ἡ περίφημος συμφω-

ὅτι ἡ κυριαρχικὴ ἐξουσία, κατὰ τὰς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἦτο συνδεδεμένη ἡδη μετὰ τοῦ δικαιώματος τῆς χειροτονίας. Πρβλ. Ἐρμην. Ζωναρᾶ, ἐν Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 129, Βλ. Φειδᾶ, *Προϋποθέσεις διαμορφώσεως τοῦ θεσμοῦ τῆς Πενταρχίας τῶν Πατριαρχῶν*, Ἀθῆναι 1969, σελ. 50, 232 καὶ 246, καὶ Μητροπ. Σάρδεων Μάξιμου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 227.

1. Ἱερομ. Ἀγαπίου - Μον. Νικόδημου, «Πηδάλιον», ἦτοι ἅπαντες οἱ ἱεροὶ καὶ θεῖοι κανόνες, ἐκδ. Ἀστῆρ», Ἀθῆναι 1957, σελ. 207, ὑποσ. Πρβλ. Δοσιθέου, Πατριάρχου Ἱεροσολύμων, *Ἱστορία περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Πατριαρχευσάντων, ἢ Δωδεκάβιβλος Δοσιθέου*, Βιβλία Γ' καὶ Δ', Θεσσαλονίκη 1982 (ἐκ τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ 1715), σελ. 53 καὶ 358.

2. Ἀυτόθι.

3. Μητροπ. Σάρδεων Μάξιμου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 241. Πρβλ. καὶ V. M. Pachino, *Il canone 28 di Calcedonia e S. Leone Magno*, ἐν «Gregorianum», τόμ. 33 (1925), σελ. 543-544.

νία τῶν κανόνων; Καὶ διὰ ποῖον λόγον προκαλοῦν οἱ Πατέρες τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου, λέγοντες: «Πανταχοῦ τοῖς τῶν ἀγίων Πατέρων ὅροις ἐ π ὀ - μ ε ν ο ι... τ ᾶ α ὕ τ ᾶ καὶ ἡμεῖς ὀρίζομεν;». Ἡ μήπως ἔχουν δίκαιον οἱ Ρωμαιοκαθολικοί, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀναγνωρίζουν καὶ ἀντιτίθενται εἰς τὸν κανόνα τοῦτον τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου¹;

2. Ὁ γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου ὡς συνέχεια τοῦ β' καν. αὐτῆς.

Πρὶν ἢ χωρήσωμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν φλεγόντων ἐρωτημάτων τούτων, ἃς ἐπιτραπῆ νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἐξῆς: Καλὸν καὶ φρόνιμον εἶναι νὰ μὴ βιαζώμεθα νὰ διατυπώνωμεν τὰς κρίσεις καὶ ἐπικρίσεις μας περὶ τῆς συμφωνίας ἢ ἀσυμφωνίας τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ γενικώτερον τῶν θείων κειμένων τῆς Ἐκκλησίας. Προτιμότερον εἶναι νὰ διερευνῶμεν μετὰ ταπεινοφροσύνης καὶ ὑπομονῆς τὰ πράγματα, προκειμένου νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ὀρθὴν ἐρμηνείαν αὐτῶν, παρὰ νὰ προβαίνωμεν εἰς ἀκαίρους, ἐσφαλμένους καὶ ἐπίκινδύνους ἐκτιμήσεις. Ἐτερος παράγων ὀρθῆς ἐρμηνείας εἶναι καὶ ἡ μετὰ μεγάλῃς προσοχῆς καὶ ἀκριβείας ἔρευνα τῶν κειμένων τούτων. Ἄλλως τε οἱ ἴδιοι οἱ ἱεροὶ κανόνες συμβουλεύουν: «Πρόσσεχε, οὖν, ἀκριβῶς τῇ Γραφῇ, καὶ αὐτόθεν εὐρήσεις τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος»².

Διὰ τοὺς λόγους τούτους εἴμεθα ὑποχρεωμένοι καὶ ἡμεῖς νὰ κατευ-

1. Περὶ τῆς ἀντιθέσεως ταύτης ἴδε καὶ Κων. Μουρατίδου, *Μαθήματα Κανονικοῦ Δικαίου*, Ἐν Ἀθήναις, σελ. 72, J. Meyendorff (Ἰω. Μάγγελος), *Τὸ πρωτεῖον τοῦ Ρώμης ἐν τῇ κανονικῇ παραδόσει τῶν πρώτων αἰώνων*, ἐν «Θρησκευτικῇ καὶ Ἠθικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ» (ΘΗΕ), τόμ. Γ', στ. 713. — Πρβλ. καὶ «τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Ρώμη ἀπηγόρευσε τὴν προσθήκην τοῦ κανόνος τούτου, ὡς ἀπαραδέκτου, εἰς τὸ ἴδιον αὐτῆς Corpus, ὡς ἐκ τούτου» δὲ ἐνεφανίσθησαν καὶ ἐκυκλοφόρησαν ἐλευθέρως ἐν τῇ Δύσει Κανονικαὶ Συλλογαὶ μὲ 27 μόνον κανόνας (τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου). Ἐκ τῶν Ἀσσομψιονιστῶν μάλιστα, ἰδίᾳ ὁ M. Jugie (*Le schisme byzantin, Aperçu historique et doctrinal*, Paris 1941, σελ. 11 ἐξ.) καταδικάζει τὸν κανόνα τοῦτον ὡς «αιρετικόν», χωρὶς, βεβαίως, νὰ τολμήσῃ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸ λογικὸν συμπέρασμα, ὅτι καὶ ἡ ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδος, ἡ θεσπίσασα τὸν κανόνα, εἶναι αἰρετικῆ. Πρβλ. Ἀρχιμ. Παρθενίου Πολάκη, *Ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία καὶ ὁ κόσμος τῶν βαρβάρων*, ἐν «Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρῇ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης», τόμ. Α' (1953), σελ. 478, καὶ Μητροπ. Σαρδεων Μαιξίμου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 213, ὑπ. 1. Εἰς τὴν λαμπρὴν ταύτην μελέτην δύναται ὁ ἐνδιαφερόμενος νὰ εὕρῃ ἐκτενῆ βιβλιογραφίαν περὶ τὸ θέμα τοῦ κη' κανόνος τῆς Δ' ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου. Ἐνταῦθα ἴσως ἀξίξει νὰ ὑπενθυμίσωμεν καὶ τὰ ἔρθρα τῶν Th. Owen Martin, E. Herman καὶ A. Michel, ἐν A. Grillmeier-H. Bacht, *Das Konzil von Chalkedon*, τόμ. Β', Würzburg 1953. Πρβλ. καὶ Βλ. Φειδᾶ, *Τὸ πρωτεῖον τοῦ πρώτου εἰς τὴν κοινωλίαν τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν*, Ἐν Ἱεροσολύμοις 1980, σελ. 22-23 (Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Νέας Σιών»).

2. 1στ' κανὼν Μεγάλου Βασιλείου, ἐν Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Δ', σελ. 136.

θύνωμεν τὴν προσοχὴν μας καὶ νὰ ἐπιστήσωμεν μετὰ ταπεινοφροσύνης καὶ τὴν προσοχὴν τῶν ἀναγνωστῶν μας ἐπὶ τῶν ἐξῆς σημείων διὰ τὴν ἐξεύρεσιν λύσεως καὶ παροχὴν ἱκανοποιητικῆς ἀπαντήσεως ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω ἐρωτημάτων:

Καὶ κατὰ πρῶτον, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς ἀνωτέρω παρατηρήσεις τοῦ Ἀγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου καὶ τοῦ Σάρδεων Μαξίμου, ὀφείλομεν νὰ ἐρευνήσωμεν τὸ ἀκόλουθον ζήτημα: Ὅταν οἱ Πατέρες τῆς Δ' Οἴκου. Συνόδου λέγουν εἰς τὸν κη' καν. «τὰ ἀὐτὰ καὶ ἡμεῖς ὀρίζομεν», μήπως δὲν ἀναφέρονται μόνον εἰς τὸν γ' καν. τῆς Β' Οἴκου. Συνόδου, ὅπως νομίζουν τινές, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλους κανόνας αὐτῆς ἢ καὶ ἄλλων συνόδων; Τοῦτο φαίνεται πιθανόν. Διότι, ἐὰν προσέξωμεν, διακηρύττουν κατὰ γενικὸν τρόπον «πανταχοῦ τοῖς τῶν Ἀγίων Πατέρων ὅροις ἐπόμενοι». Εἶναι ὡς νὰ διακηρύττουν, ὅτι ἀκολουθοῦν γενικώτερον ὅλους τοὺς κανόνας, καὶ ὄχι μόνον τὸν γ' τῆς Β', περὶ τοῦ ὁποῦ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι εἰδικώτερον καὶ χαρακτηριστικώτερον σημειοῦν «καὶ τὸν ἀρτίως ἀναγνωσθέντα κανόνα... γνωρίζοντες».

Πρὸς αὐτὴν, λοιπόν, τὴν κατεύθυνσιν ὀφείλομεν νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν μας. Μίαν ἐπὶ πλέον ὄθησιν, ἀλλὰ καὶ ἔρεισμα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην δίδει καὶ ἡ ἐν ἀρχῇ τοῦ γ' καν. ὑπαρξίς τῆς ἐκφράσεως «Τὸν μὲν τοιοῦτον (= βεβαίως, λοιπόν, ἐπομένως)¹ Κωνσταντινουπόλεως...». Ἡ ἐκφρασις δηλονότι αὕτη ἐν ἀρχῇ τοῦ κανόνος ἐμφανίζει τὸν κανόνα τοῦτον (τὸν γ') ὡς μίαν συνέχειαν ἐνὸς ἢ πλείονων ἄλλων κανόνων. Καὶ ἀσφαλῶς πρέπει —τί τὸ φυσικώτερον— νὰ ὑποθέσῃ τις, ὅτι εἶναι συνέχεια τοῦ ἀμέσως πρὸ αὐτοῦ κανόνος, ἤτοι τοῦ β' κανόνος.

Ὁ καθηγγητὴς μάλιστα Εὐ. Χρυσός, στηριζόμενος εἰς τὸ ἀνωτέρω βεβαιωτικὸν συμπερασματικὸν μόριον, ὡς καὶ εἰς ἄλλας ἐνδείξεις², καταλήγει εἰς τὴν ἀποψίν, ὅτι ὁ γ' καν. τῆς Β' Οἴκου. Συνόδου ἀπετέλει κατ' ἀρχὰς ἐνα κανόνα μετὰ τοῦ β' καν. ὡς καὶ μετὰ τοῦ α' καν. αὐτῆς³.

1. «Εἰς ἐκφρασιν θετικῆς συμπεράματος» (H. Liddell - R. Scott - M. Κωνσταντινίδου, *Μέγα Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης*, Ἀθῆναι, τόμ. Δ', σελ. 347). Πρβλ. Ἰω. Σταματάκου, *Λεξικὸν Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Γλώσσης*, Ἀθῆναι 1949, σελ. 611 καὶ 997, καὶ Δημ. Δημητράκου, *Μέγα Λεξικὸν ἑλλης τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης*, τόμ. ΣΤ', Ἀθῆναι 1964, σελ. 4565, καὶ τόμ. Θ', Ἀθῆναι 1964, σελ. 7224.

2. Πρβλ. τὸ συνοδικὸν τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τὸ ἀναγνωσθὲν κατὰ τὴν Δ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον ἐν J. D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, τόμ. 7, Graz 1960, στ. 445A-C, καὶ E. d. Schwartz, *Acta conciliorum oecumenicorum*, τόμ. Β', Vol. I, III, Berolini et Lipsiae 1965, σελ. 96 [455]. Τοῦτο ἔχει τοὺς τρεῖς πρώτους κανόνας εἰς μίαν συνέχειαν ἄνευ τῶν ἐνδείξεων α', β', γ' κανόνων.

3. Ἰδε Εὐ. Χρυσόυ, *Οἱ κανόνες β' καὶ γ' τῆς Δευτέρας Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἡ δικαιοδοσία τοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως*, (ὑπὸ δημοσίευσιν).

Βεβαίως είναι ένδεχόμενον, άλλοι, λαμβάνοντες υπ' ὄψιν τὴν ἐπιστολὴν τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου πρὸς τὸν Μέγαν Θεοδόσιον ἐπὶ τῇ λήξει τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, νὰ μὴ υἰοθετήσουν ἀνεπιφυλάκτως τὴν πρότασιν αὐτῆν¹.

Πλὴν ὅμως οὐδεὶς δύναται νὰ ἀπορρίψῃ τὴν γνώμην, ὅτι ὁ γ' καν. ἔχει σχέσιν τινὰ μὲ τὸν πρὸ αὐτοῦ β' καν. τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου. Μετὰ ταῦτα εἶναι εὐκόλον νὰ ἀσπασθῇ τις τὴν ἀποψιν, ὅτι εἶναι δυνατὸν ὁ κη' καν. τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου νὰ ἀναφέρεται ἐκτὸς τοῦ γ' καὶ εἰς τὸν β' καν. τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου.

Ἡ ἀποψις δὲ αὐτὴ γίνεται ἐδραιότερα, ἐὰν συγκρίνωμεν τὸ ἀνωτέρω β' τμήμα τοῦ κη' καν. τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου πρὸς τὸν β' καν. τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου. Οὗτος ἔχει ὡς ἐξῆς: «Τοὺς ὑπὲρ διοικήσιν ἐπισκόπους, ταῖς ὑπερορίοις ἐκκλησίαις μὴ ἐπιέναι, μηδὲ συγγέειν τὰς ἐκκλησίας· ἀλλὰ κατὰ τοὺς κανόνας, τὸν μὲν Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ μόνον οἰκονομεῖν· τοὺς δὲ τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους, τὴν Ἀνατολὴν μόνον διοικεῖν· φυλαττομένων τῶν ἐν τοῖς κανόσι τοῖς κατὰ Νίκαιαν πρεσβείων τῇ Ἀντιοχείων ἐκκλησίᾳ· καὶ τοὺς τῆς Ἀσιανῆς διοικήσεως ἐπισκόπους, τὰ κατὰ τὴν Ἀσιανὴν μόνον διοικεῖν· καὶ τοὺς τῆς Ποντικῆς, τὰ τῆς Ποντικῆς μόνον· καὶ τοὺς τῆς Θράκης τὰ τῆς Θρακικῆς μόνον οἰκονομεῖν. Ἀκλήτους δὲ ἐπισκόπους ὑπὲρ διοικήσιν μὴ ἐπιβαίνειν ἐπὶ χειροτονία, ἢ τισιν ἄλλαις οἰκονομίαις ἐκκλησιαστικαῖς. Φυλαττομένου δὲ τοῦ προγεγραμμένου περὶ τῶν διοικήσεων κανόνος, εὐδηλον ὡς τὰ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἢ τῆς ἐπαρχίας σύνοδος διοικήσει, κατὰ τὰ ἐν Νικαίᾳ ὄρισμένα. Τὰς δὲ ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἔθνεσι τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, οἰκονομεῖσθαι χρὴ κατὰ τὴν κρατήσασαν συνθήειαν τῶν Πατέρων»². Διὰ τῆς συγκρίσεως δηλονότι τῶν δύο ἐν λόγῳ κειμένων διαπιστοῦμεν τὴν ὁμοιότητα αὐτῶν: Καὶ τὰ δύο κείμενα ὁμιλοῦν περὶ πρεσβείων δικαιοδοσίας καὶ ἀρμοδιοτήτων χειροτονίας. Καὶ ἐπομένως εἶναι δυνατὸν ὁ κη' καν. τῆς Δ' νὰ ἀναφέρεται πράγματι καὶ εἰς τὸν β' καν. τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου.

Δὲν εἶναι δὲ τυχαῖον τὸ γεγονός, ὅτι καὶ ὁ ἔγκριτος βυζαντινὸς κανονολόγος Βαλσαμών, εἰς μίαν συνοπτικὴν παρατήρησιν κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν σχετικῶν κανόνων, ἀναφέρεται καὶ εἰς τοὺς δύο κανόνας, λέγων ὅτι οἱ πατέρες

1. Οἱ Πατέρες τῆς Β' Οἰκουμηνικῆς Συνόδου λέγουσιν: «Συνελθόντες εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸ γράμμα τῆς σῆς εὐσεβείας, Πρῶτον μὲν ἀνενεωσάμεθα τὴν πρὸς ἀλλήλους ὁμόνοιαν· Ἐπειτα δὲ καὶ συντόμους ἄρους ἐξεφωνήσαμεν, τὴν τε τῶν πατέρων πίστιν τῶν ἐν Νικαίᾳ κυρώσαντες καὶ τὰς κατ' αὐτῆς ἐκφύεισας αἰρέσεις ἀναθεματίσαντες. Πρὸς δὲ τούτοις, καὶ ὑπὲρ τῆς εὐταξίας τῶν Ἐκκλησιῶν ρητοὺς κανόνας ὄρισαμεν» (Mansi, 3, 557 B-C. Πρβλ. Παν. Χρηστοῦ, Ὁ χαρακτήρ τῆς Β' Οἰκουμηνικῆς Συνόδου. (ὑπὸ δημοσίευσιν). Ὁ πληθυντικὸς δηλονότι «ρητοὺς κανόνων ὄρισαμεν» ἴσως ἀναγκάζει νὰ εἶναι τις ὀλίγον ἐπιφυλακτικὸς ὡς πρὸς τὴν ἀνωτέρω πρότασιν.

2. Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 169-170.

«περὶ τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου κανόνος φησὶ τῆς δευτέρας συνόδου»¹.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, θὰ ἔλεγέ τις ὅτι διευθετεῖται τὸ θέμα τῆς διαφωνίας τῶν κανόνων κη' τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου καὶ γ' τῆς Β' τοιαύτης καὶ δίδεται ἡ ἀνάλογος-κατάλληλος ἀπάντησις εἰς ὅλα τὰ ἐγερθέντα συναφῆ ἔρωτήματα.

3. Ὁ γ' καν. ὡς συνέπεια τοῦ β' καν. καὶ τῆς πράξεως τῆς Ἐκκλησίας.

Δυστυχῶς ὅμως δὲν δυνάμεθα νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὰ μέχρι τοῦδε λεχθέντα, καὶ νὰ ἐπαναπαυθῶμεν, ὅτι λήγει τὸ θέμα πλήρως δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου. Διότι εἶναι δυνατὸν νὰ εἴπη τις, συγκρίνων τὸ ἀνωτέρω ἡμῖς τοῦ κη' καν. τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου πρὸς τὸν β' καν. τῆς Β' τοιαύτης: Ἴσως νὰ ἔχωμεν ὁμοιότητα τῶν δύο κειμένων τούτων, ἀλλὰ δὲν ἔχομεν ταυτότητα περιεχομένου μεταξὺ αὐτῶν. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ διαπιστοῦμεν ἐπὶ πλέον καὶ δι' ἄλλην μίαν φοράν ἀντίφρασιν μεταξὺ τῶν κανόνων. Καὶ συγκεκριμένως, διὰ τοῦ κη' καν. τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου δίδονται προνόμια χειροτονίας, τ.ἔ. πρεσβεία ἐξουσίας, εἰς τὸν ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, τὰ ὅποια ὅμως δὲν ἐδίδοντο διὰ τοῦ β' καν. τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου. Τοῦλάχιστον δὲν μνημονεύονται εἰς αὐτόν.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι ὁ β' καν. τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου, ἐνῶ ἀναφέρει τὰς τρεῖς διοικήσεις τῆς Ἀσιανῆς, τῆς Ποντικῆς καὶ τῆς Θρακικῆς, δὲν ὀρίζει ὅτι οἱ Μητροπολιταὶ αὐτῶν χειροτονοῦνται ὑπὸ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως τὸ πράττει ὁ κη' καν. τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου. Πλὴν ὅμως ὀφείλομεν νὰ ὑπογραμμίσωμεν καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἀφήνει τὸ θέμα ἀνοικτόν. Ὡσαύτως, καὶ τὸ θέμα τῆς χειροτονίας τῶν εὐρισκομένων εἰς βαρβαρικὰς χώρας («ἔθνη»)² ἐπισκόπων ὁ β' καν. τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου ἀφήνει ἀσαφές, λέγων γενικῶς, ὅτι «οἰκονομεῖσθαι χρὴ κατὰ τὴν κρατήσασαν συνήθειαν τῶν Πατέρων». Δὲν καθορίζει τ.ἔ. ῥητῶς, ὅτι πρέπει νὰ γίνεται ὑπὸ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως τὸ πράττει ὁ κη' καν. τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου.

1. Σημείωσις εἰς τὸν λστ' κανόνα τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐν Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 387.

2. Περὶ τοῦ περιεχομένου τῆς ἐκφράσεως «βαρβαρικὰ ἔθνη» τοῦ β' καν. τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἴδε ἐν S. Troitsky, *O granitchnach rasprostaneniya prava vlasti Konstantinopolskoj Patriarchii na «Diaspora»*, ἐν Journal Moskojskoj Patriarchii, τόμ. 11 (1947), σελ. 34 ἔξ., Μητροπ. Ἡλιουπόλεως καὶ Θείρων Γενναδίου, Ἡ ὁριστικὴ διαμόρφωσις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἡ ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδος, ἐν Ἀ' Ὀρθοδοξία, τόμ. ΚΣΤ' (1951), σελ. 435 ἔξ., καὶ Μητροπ. Σάβων Μαξιμου, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 230 ἔξ. καὶ 237 ἔξ.

Ἐπειδὴ ὁμως δὲν ἀναφέρει τὰ ἐν λόγῳ προνόμια τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἢ δὲν τὰ ὀρίζει ρητῶς ὁ β' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου, τοῦτο δὲν σημαίνει, ὅτι δὲν τὰ ἐξήσκει εἰς τὴν πρᾶξιν¹, ὅτι δὲν ἔκαμνε χρῆσιν αὐτῶν, ὅτι δὲν εἶχεν αὐτὴν τὴν δικαιοδοσίαν *de facto* ἢ Κωνσταντινούπολις. Ἀντιθέτως, ἔχομεν πληροφορίας, αἱ ὁποῖαι μαρτυροῦν περὶ τοῦ ἀντιθέτου. Οὕτως, αὐτὴ αὐτὴ ἢ Δ' ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμ. Σύνοδος εἰς τὴν ἐπιστολὴν αὐτῆς πρὸς τὸν Πάπαν Λέοντα λέγει, «ὅτι ἐξ ἀρχαίου ἔθους εἶχεν αὐτὸς (ὁ Κωνσταντινουπόλεως) τὴν τοιαύτην τοῦ χειροτονεῖν ἐξουσίαν, ἐβεβαίωσε δὲ μόνον ταύτην ὁ κη' τῆς αὐτῆς δ' Συνόδου»². Λέγει συγκεκριμένως: «Τὸ γὰρ ἐκ πολλοῦ κρατῆσαν ἔθος, ὅπερ ἔσχεν ἢ Κωνσταντινουπολιτῶν ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία εἰς τὸ χειροτονεῖν μητροπολίτας τῶν διοικήσεων τῆς τε Ἀσιατικῆς, καὶ Ποντικῆς, καὶ Θρακικῆς, καὶ νῦν κατὰ συνδικὴν ἐκ ὑψίστου ψῆφον, οὐ τοσοῦτον τῷ θρόνῳ Κωνσταντινουπόλεως παρέχοντες, ὅσον ταῖς μητροπόλεσι τὴν εὐταξίαν πρυτανεύοντες»³. Ἀξιόλογος εἶναι καὶ ἡ ἐξῆς μαρτυρία τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἀνατολίου, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποῖαν ὁ θρόνος Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὰς ἀνωτέρω διοικήσεις «χειροτονίας πλείστων ἐπισκόπων... ἀπὸ ἐξήκοντα, καὶ ἑβδομήκοντα ἐνιαυτῶν ἐτύγχανεν ἐπιτελῶν»⁴.

Ὁ Henricus Valesius (Henri de Valois), σχολιάζων μίαν πληροφορίαν⁵ τοῦ ἱστορικοῦ Σωκράτους⁶, λέγει, ὅτι «σφάλλονται (*ballantur tamen*), ὅσοι νομίζουν ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς (Β' Οἰκουμενικῆς) ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου ὁ ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ἐκείνης δὲν εἶχεν ἐπαρχίαν. Ἡδη πρὸ τοῦ χρόνου τούτου ἐν Ἑλλησπόντῳ καὶ ἐν Βιθυνίᾳ ἐπισκόπους ἐχειροτόνει ὁ τῆς πόλεως προεστὸς (*Praesul Constantinopolitanus*), καθὼς ἀνωτέρω ἀπέδειξα»⁷. Ἄλλως τε δὲν πρέπει νὰ μᾶς διαφεύγῃ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Πα-

1. Πολὺ περισσότερο, βεβαίως, δὲν δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι τὸ τοιοῦτο κενὸν παρέχει δικαίωμα εἰς τὸ νὰ προβάλλῃ τις τὸν ἰσχυρισμὸν, ὅτι ἔχομεν ἀντίφασιν καὶ ἀντίθεσιν τῶν ἰ. κανόνων.

2. «Πηδάλιον», σελ. 158. Πρβλ. Δοσιθέου, *Δωδεκάβιβλος*, σελ. 362-363.

3. Mansi, 6, 152C.

4. Ἐπιστολὴ Ἀρχιεπισκόπου Κων/λεως Ἀνατολίου πρὸς Λέοντα, Mansi, 6, 177C.

5. Τὴν συγκεκριμένην πληροφορίαν ταύτην θεωρεῖ ὁ E. Herman (*Chalkedon und die Ausgestaltung des konstantinopolitanischen Primats*, ἐν A. Grillmeier-H. Bacht, σελ. 473, ὑποσ. 35) ἐσφαλμένην, ἀλλὰ δέχεται, ὅτι κατὰ τὸ 440, ὅτε ἐγράφη αὐτὴ, ἦδη ἢ Θράκη ἦτο ὑπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως.

6. Σωκράτους Σχολαστικοῦ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, 5, 8 ἐν J. P. Migne, *Patrologiae Graecae*, 67, 580A: «Καὶ κληροῦται Νεκτάριος μὲν τὴν μεγάλῃσιν (Κωνσταντινούπολιν) καὶ τὴν Θράκην».

7. PG 67, 577, σημ. 23. Πρβλ. καὶ Μητροπολίτου Ἡλιοπόλεως καὶ Θείρων Γενναδίου, *Ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου*, τόμ. Α', Ἀθήναι 1953, σελ. 162.

τριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος (398-404) ὄχι μόνον «ἐχειροτόνησε τὸν Ἐφέσου Ἡρακλείδην», ἀλλὰ «καὶ ἀπερχόμενος εἰς Ἐφεσον καὶ ἐπανερχόμενος εἰς Κωνσταντινούπολιν δεκατρεῖς Ἐπιοκόπους ἐκάθηρε (=καθήρησε)»¹. Τὸ δὲ παράδειγμά του ἠκολούθησαν καὶ οἱ διάδοχοί του, ἰδίως ὁ Ἀττικὸς (406-425) καὶ ὁ Πρόκλος (434-446)².

Ἐχομεν, λοιπόν, ἱκανὰ μαρτυρία, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ ἐν λόγῳ δι-
καιοδοσία τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἡσκειτο ἐν τῇ πράξει ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν³.
Ἡ ἔκφρασις μάλιστα τῆς ἐπιστολῆς τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου «τὸ ἐκ πολ-
λοῦ κρατῆσαν ἔθος» μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν ἀνάλογον ἔκφρασιν τοῦ β' καν.
τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου «κατὰ τὴν κρατήσασαν συνήθειαν τῶν πατέρων»:
Καὶ ἐν συνεχείᾳ μᾶς δίδει ἀφορμὴν νὰ θέσωμεν τὸ ἐρώτημα: Μήπως, ὅταν οἱ
Πατέρες τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου λέγουν «κατὰ τὴν κρατήσασαν συνή-
θειαν τῶν πατέρων», ἀναφέρονται καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Κωνσταντι-
νουπόλεως καὶ τὴν παλαιὰν πρᾶξιν αὐτῆς (τοῦ χειροτονεῖν ἐπισκόπους)⁴,
μόνον ὅτι δὲν τὸ λέγουν σαφῶς;

Ἄλλὰ οὕτε, ἐπειδὴ δὲν τὸ λέγει σαφῶς ὁ β' καν. τῆς Β' Οἴκουμ.
Συνόδου, τοῦτο σημαίνει, ὅτι ἡ Σύνοδος αὕτη δὲν ἀνεγνώριζε τὴν ἐν λόγῳ
πρᾶξιν καὶ δικαιοδοσίαν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως. Ἀντιθέτως ἡ ὑπαρξίς τῆς
ἐκφράσεως «τὸν μὲν τοι Κωνσταντινουπόλεως», ἡ ὁποία, ὡς εἶδομεν ἀνω-
τέρῳ, ἐμφανίζει τὸν γ' καν. τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου ὡς μίαν συνέχειαν
τῶν λεγομένων εἰς τὸν β' καν. αὐτῆς, μᾶς δίδει ἀφορμὴν καὶ ἔρρισμα νὰ ὑπο-
θέσωμεν, ὅτι ὁ γ' καν. εἶναι ἐπὶ πλεόν καὶ μία συνέπεια, ἀπόρροια καὶ
τῶν λεγομένων ἢ ὑπονοουμένων εἰς τὸν β' καν. τῆς ἐν λόγῳ Β' Οἴκουμ.
Συνόδου.

Θὰ ἡδυνάμεθα δηλ. νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὰ πρεσβεΐα τιμῆς, τὰ ὁποῖα ἀνα-

1. «Πηδάλιον», σελ. 207, ὑπ. 1. Πρβλ. Γερ. Κονιδάρη, *Γενικὴ Ἐκκλησια-
στικὴ Ἱστορία*, ἔκδ. Β', τόμ. Α', Ἀθῆναι 1957, σελ. 382, ὡς καὶ Παν. Χρήστου,
Ἰωάννης ὁ Α', ὁ Χρυσόστομος, ἐν ΘΗΕ, τόμ. 6, στ. 1175.

2. Πρβλ. Κ. Müller, *Kirchengeschichte*, τόμ. Α', Ἔκδ. 3η, Tübingen 1941,
σελ. 627 ἐξ., Τοῦ αὐτοῦ, *Kanon 2 und 6 von Konstantinopel 381 und 382*, ἐν
Festgabe für Adolf Jülicher, Tübingen 1927, σελ. 190 ἐξ., καὶ Ε. Hermann, ἔνθ'
ἀνωτ., σελ. 473.

3. Πρβλ. καὶ Δοσιθέου, *Δωδεκάβιβλος*, σελ. 53 καὶ 358.

4. Ὁ Ἅγ. Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης παρατηρεῖ: Ἐπειδὴ «εἰστάθη βασιλεύουσα ἡ
Κωνσταντινούπολις... ἔγινεν ἀρχαῖον ἔθος νὰ χειροτονῆ τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ, καὶ Πόντῳ καὶ
Θράκῃ, ἐπισκόπους, καὶ διὰ τί ἔγινεν ἔθος, ἐδόθησαν οἱ κανόνες καὶ ἐπεσφράγισαν τὸ ἀρ-
χαῖον ἔθος» («Πηδάλιον», σελ. 208, ὑποσ.). «Αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Ἀνατολῆς, λέγει ὁ Ἀρχιμ.
Παρθένιος Πολάκης, ἡδὴ ἀπὸ χρόνων μακρῶν εἶχον κέντρον τὴν ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταν-
τινουπόλεως καὶ δι' αὐτῆς ἐρρόθιμιζον τὰς ἀναφυόμενας διαφορὰς τῶν» (*Ἱστορικαὶ πρόσωπο-
θέσεις τοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως*, Ἀθῆναι 1954, σελ. 104, ἡ
«Θεολογία», τόμ. ΚΕ' [1954] σελ. 143).

φέρονται ρητῶς εἰς τὸν γ' καν. τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου, εἶναι μία ἀπόρροια τῶν πρεσβειῶν δικαιοδοσίας¹, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται ἀσαφῶς ἢ ὑπονοοῦνται εἰς τὸν β' καν. αὐτῆς. Ἐμφανίζεται τ.ξ. ὁ ἐν λόγῳ γ' καν. ὡς νὰ λέγῃ: Ἐφ' ὅσον καθωρίσθησαν ἢ ἀνεγνωρίσθησαν γενικῶς τὰ πρεσβεῖα ἐξουσίας τῶν διαφόρων ἐπισκόπων (καὶ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως) διὰ τοῦ προηγουμένου β' καν., ἄς ἔλθωμεν τώρα εἰδικώτερον εἰς τὸν ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸ πρεσβεῖον τιμῆς αὐτοῦ.

Διὰ τὴν λέγῃ, λοιπόν, ὁ γ' καν. τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου (Ἐὶς τὸν μὲν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον ἔχειν τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς...), σημαίνει, ὅτι ἐγνώριζε τὰ πρεσβεῖα ἐξουσίας αὐτοῦ, ἢ Β' Οἴκουμ. Σύνοδος τὰ ἀνεγνώριζε, καὶ ὅτι αὐτὰ ἦσαν ἢ βάσις, ἢ προϋπόθεσις καὶ ἢ αἰτία, διὰ τὴν ὁποῖαν ἔδωσε πρεσβεῖα τιμῆς εἰς αὐτόν².

Βεβαίως, ὅπως ἀσαφῶς εἶναι διατυπωμένος ὁ β' καν. τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου καὶ ἀποτόμως, οὕτως εἰπεῖν, ἀρχίζει ὁ γ' καν. διὰ τοῦ «μέντοι», εἶναι δυνατόν νὰ ὑποστηριχθῇ ἡ ἐξῆς ἄποψις τῇ βοήθειᾳ καὶ τοῦ κη' καν. τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου: Ὅτι ὑπονοεῖται ἐν τμημα κανομικῆς διατάξεως μεταξὺ τοῦ β' καὶ γ' καν. ἀνάλογον πρὸς τὸ τοῦ κη' καν. τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου, ἦτοι: «Τοὺς τῆς Ποντικῆς καὶ τῆς Ἀσιατικῆς καὶ τῆς Θρα-

1. Ὡς εἶδομεν καὶ ἀνωτέρω, ὁ Ἁγ. Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης λέγει, ὅτι ἦτο ἐπόμενον νὰ δοθοῦν καὶ πρεσβεῖα ἐξουσίας εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως, ἐφ' ὅσον εἶχον δοθῆ εἰς αὐτὸν πρεσβεῖα τιμῆς (Πρβλ. «Πηγάδιον», σελ. 207). Πιθανώτερον ὅμως καὶ «πιὶ πρακτικῶς» φαίνεται τὸ ἀντίθετον.

2. Κατὰ τὸν Μητροπ. Σάροδων Μάξιμον (ἐκθ' ἀνωτ., σελ. 108) «καὶ ὁ Tillemont φαίνεται ἀποκλίνειν πρὸς τὴν ἀποψιν, καθ' ἣν ἡ τιμητικὴ αὕτη θέσις ἀπενεμήθη εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως ὡς ἐπικύρωσις καὶ ἐπιβεβαίωσις μιᾶς προϋφισταμένης ἤδη καταστάσεως, γράφων ἐπὶ λέξει «φαίνεται ὅτι ὁ 3ος κανὼν τοῦ 381, ἐπεβεβαίωσεν, ἐπεκύρωσεν, ὅ,τι ἤδη τὸ ἔθος καὶ ἡ πρᾶξις προηγουμένως, εἶχον ἤδη ἐκχωρήσει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν» (Lenain de Tillemont, *Mémoires pour servir à l' Histoire ecclésiastique des six premiers siècles*, τόμ. 9, Venise 1732, σελ. 490. Καὶ ἡ «Πατριαρχικὴ καὶ Συνδικὴ Ἐγκύκλιος» τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς 12-3-1981 λέγει σχετικῶς (ἄρθρ. 19 καὶ 20): «Εἶναι γνωστὰ τὰ γεγονότα, τὰ ὀδηγήσαντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἀπὸ τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου μέχρι τῆς Β' ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Τὰ γεγονότα ταῦτα, ἔργῳ προοδοποιήσαντα τὰ καὶ «δικαιῶ» ὕστερον θεσμοθετηθέντα, ἀπέδειξαν ὅτι αἱ διατάξεις καὶ τὰ ταύτας ὀρίζοντα κείμενα δὲν προηγούνται τῶν ιστορικῶν γεγονότων, ἀλλ' ὅτι, ὅλως ἀντιθέτως, τὰ γεγονότα καὶ ἐκ τῶν ἔνδον βιούμεναι καταστάσεις, μετουσιοῦνται σὺν τῷ χρόνῳ εἰς διατυπώσεις καὶ θεσπίσματα, ἅτινα ἐπὶ τοσοῦτῳ ἐπιβάλλονται καὶ ἐπικρατοῦν, ὅσα ἀναποκρίνονται πρὸς τὴν κατὰ κοινὴν συνειδήσιν καὶ ἀποδοχὴν κρατοῦσαν τάξιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Ὅθεν καὶ οἱ Ἁγιοὶ Πατέρες τῆς Β' ταύτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου διὰ τοῦ τύπου «πρεσβεῖα τιμῆς», ὃν ἐθέσπισαν, ἀνεγνώρισαν ἀπλῶς καὶ ἐπεκύρωσαν τὴν εὐρυτέρως ἰσχύουσαν ἐν τῇ Ἀνατολῇ κατάστασιν τῆς Ἐκκλησίας» («Ἐπίσκεψις», ἀριθμ. 254-15.9.1981 καὶ «Ἐκκλησία», τόμ. ΝΗ' [1981], σελ. 294).

κικῆς διοικήσεως μητροπόλεως, ἔτι δὲ καὶ τοὺς ἐν τοῖς βαρβαρικοῦς ἐπισκόπους χειροτονεῖσθαι ὑπὸ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως», ὅπερ παρελείφθη. Καὶ ἐπομένως θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ὀρθῶς ἐχωρίσθη ὁ γ' καν. τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου ἀπὸ τοῦ β', διότι δὲν ἀποτελεῖ μίαν ἄμεσον συνέχειαν, ἢ ὀρθῶς ἐξ ἀρχῆς ἦσαν χωρισμένοι οἱ κανόνες διὰ τὸν αὐτὸν ὡσαύτως λόγον.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, εἴτε θεωρήσωμεν τοὺς β' καὶ γ' κανόνες τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου ἠνωμένους εἴτε ὄχι, τὸ μόνον «μέντοι» ἔχει τὸν λόγον του, ἔχει ἀποχρῶντα λόγον ὑπάρξεως, δὲν εἶναι συμπτωματικόν, ἄνευ οὐσίας καὶ σημασίας τινός. Ἡ ἄποψις αὐτῆ ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ μίαν μαρτυρίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Ἀνατολίου πρὸς τὸν Ρώμης Λέοντα, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποῖαν ἡ Δ' Οἴκουμ. Σύνοδος «προθύμω γνώμῃ ἦλθεν εἰς τὸ βεβαῖῶσαι μὲν τὸν αὐτὸν κανόνα τῶν ἑκατὸν πενήτηκοντα ἁγίων πατέρων (τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου), τῶν διατυπούντων τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον ἔχειν τὴν τιμὴν, καὶ τὰ πρεσβεῖα μετὰ τὸν Ρώμης ἀγιώτατον θρόνον, διὰ τὸ καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν εἶναι νέαν Ρώμην»¹. Βλέπομεν δηλ., ὅτι, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἀνατολίου, οἱ Πατέρες τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου ἐκτὸς τῆς τιμῆς «διετύπωσαν», ἤτοι «ἔδωσαν τύπον, μορφήν» καὶ εἰς τὰ πρεσβεῖα τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, ἢ ἄλλως, «ἐξέφρασαν μετ' ἐπιμελείας καὶ προσοχῆς», ἐκανόνισαν καὶ ἐρρυθμίσαν αὐτά².

Ἴσως ἐνταῦθα ὀφείλομεν νὰ «διατυπώσωμεν» ὑποθέσεις—ἐξηγήσεις τινὰς καὶ εἰς τὸ ζήτημα, διὰ ποῖον λόγον ἡ Β' Οἴκουμ. Σύνοδος, ἐνῶ ἀνεγνώριζε τὰ πρεσβεῖα δικαιοδοσίας τοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως, ὅμως δὲν τὰ ἀναφέρει ῥητῶς εἰς τὸν β' ἢ γ' καν. αὐτῆς. Ὁ Μητροπολίτης Σάρδεων Μάξιμος, ἀκολουθῶν τὸν Μητροπολίτην Ἡλιοπόλεως καὶ Θεῖρων Γεννάδιον³, λέγει: «Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ 3ος κανὼν οὐδὲν ἀναφέρει περὶ οἰασδήτινος ἐπαρχίας προσαρτηθείσης εἰς τὸν θρόνον τῆς πρωτεύουσας. Ἴσως ὅμως ἡ μνεία αὕτη νὰ ἐθεωρήθη περιττὴ διότι de facto, μετὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ Βυζαντίου εἰς πρωτεύουσαν, ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο ἔδρα τοῦ Ἀνατολικοῦ τμήματος τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ ἐπομένως ἡ πρωτεύουσα Ἐυρώπης ἤγουν Θράκης»⁴. Ἀλλαχοῦ δὲ προσθέτει, ὅτι οἱ Πατέρες τῆς Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπέφυγον νὰ ἐπισπεύσωσι νομοθετικῶς τὴν ὀλοκληρώσιν τῆς περὶ τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως νέας ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, διότι «προέκριναν, ὅπως ἀφήσωσι νὰ ἐκδηλωθῇ προηγουμένως ἐκ τῶν ἔνδοθεν ἢ ζωτικῶ-

1. Ἐπιστολὴ Ἀνατολίου πρὸς Λέοντα, Mansi, 6, 177B-C.

2. *Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης*, Ἐκδ. «Πρωτὰς», τόμ. Α', σελ. 754, Σκ. Βυζαντίου, *Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης*, τόμ. Α', Ἐν Ἀθήναις 1852, σελ. 300, καὶ Δημ. Δημητράκου, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. Γ', Ἀθῆναι 1950, σελ. 1961.

3. Μητροπολίτου Ἡλιοπόλεως καὶ Θεῖρων Γενναδίου, *Ἱστορία τοῦ Οἰκουμηνικοῦ Πατριαρχείου*, σελ. 162.

4. Μητροπ. Σάρδεων Μαξίμου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 108.

της, τὴν ὁποῖαν ἐν ἑαυτῇ περιέκλειεν ἢ ἐπὶ τῆς Νέας Ρώμης ἐκκλησιαστικῆ καθέδρα. Διὰ τοῦτο παρεχώρησαν μὲν εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως μεγάλην τιμὴν, χωρὶς νὰ συνάψωσι πρὸς αὐτὴν νομοθετικῶς καὶ ἀνάλογον διοικητικὴν ἐξουσίαν»¹.

Ἴσως ὅμως ἡ Β' Οἴκουμ. Σύνοδος τὸ ἐπραξε καὶ δι' ἓνα ἄλλον λόγον: Διὰ νὰ ἀποφύγῃ καὶ τὴν ἀντίδρασιν τοῦ Πάπα Ρώμης, ὅπως καὶ ἐν πολλοῖς ἐπραγματοποιήθη. Ὁ V. G r u m e l λέγει σχετικῶς: «Ἐὰν δὲν διεμαρτυρήθη τότε (ἡ Ρώμη), αὐτὸ προῆλθεν ἀσφαλῶς ἐκ τοῦ ὅτι εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ κανόνος ἐκείνου εἶδε μόνον ἔνδειξιν τιμῆς, τὴν ὁποῖαν ἦτο δύσκολον νὰ ἀρνηθῆ καὶ δὲν ὑπωπτεύθη τὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ἐντεῦθεν θὰ ἐπηκολούθουν... Ἡ ἀγία ἔδρα εἰς οὐδεμίαν προέβη παρατήρησιν διὰ τὰ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα ἐφαίνετο, ὅτι ἤσκει ἡδὴ ὁ ἐπίσκοπος τῆς πρωτευούσης εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ εἰς τὴν Θράκην... Ἡ σιωπὴ αὕτη ἐφαίνετο ὡς ἀναγνώρισις ἢ τουλάχιστον ὡς ἀνοχὴ τῆς ἔργῳ ὑφισταμένης καταστάσεως, ἡ ὁποία καὶ προϋπετίθετο ἀπὸ τὴν εἰρημένῃν ἀπόφασιν»².

4. Ὁ ρόλος τοῦ κη' καν. τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου.

Εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν ἀκριβολόγον καὶ ἐξονυχιστικὴν ἔρευναν περὶ τὴν διατύπωσιν τοῦ γ' καν. τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου μᾶς ἐνθαρρύνει ἐκτὸς τοῦ παραγγέλματος «πρόσεχε οὖν ἀκριβῶς τῇ Γραφῇ καὶ αὐτόθεν εὐρήσεις τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος», καὶ τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ κη' καν. τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου ἐπίρρημα «ἀρτίως». «Πανταχοῦ τοῖς τῶν ἀγίων πατέρων ὄροις ἐπόμενοι καὶ τὸν ἀρτίως ἀναγνωσθέντα κανόνα τῶν ἑκατὸν πενήκοντα θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων... γνωρίζοντες», διακηρύσσει ὁ κανὼν. Ἡ ὑπαρξίς δηλονότι τοῦ ἐπιρρήματος ἀρτίως ἀντὶ τοῦ «ἄρτι» μᾶς ὑποβάλλει τὴν ἰδέαν, ὅτι ἐτέθη καὶ διὰ νὰ μᾶς ὑποδείξῃ, ὅτι πρέπει νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν κάθε λεπτομέρεια τοῦ σχετικοῦ κανόνος. Τὸ «ἀρτίως» πράγματι ἐκτὸς τῆς ἐννοίας τοῦ «πρὸ ὀλίγου», τὴν ὁποῖαν ἔχει καὶ τὸ «ἄρτι», ἔχει τὴν ἐννοίαν καὶ τοῦ «ὀρθῶς, ἀκριβῶς, σωστά, ἐντελῶς»³, «κατὰ τρόπον ἄρτιου», τελείως, πλήρως⁴. "Ἄλλως τε

1. Αὐτόθι, σελ. 223.

2. V. G r u m e l, *Constantinople*, ἐν Λεξ. Catholicisme, τόμ. 3, Paris 1952, στ. 104. Καὶ ὁ F. D v o r n i k (*The idea of apostolicity in Byzantium and the legend of the Apostle Andrew*, Cambridge, Mass. 1958 [Dumbarton Oaks Studies IV], σελ. 56) λέγει: «Εἶναι δυνατὸν οὕτω νὰ ἐξαχθῆ τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ Δύσις σιωπηλῶς, καίτοι ἀκουσίως, ἀπεδέχθη τὸν γ' κανόνα, τὸν ψηφισθέντα ἐν Κ/Πόλει τὸ 381». (Πρβλ. Β α σ. Σ τ α υ ρ ῖ δ ο υ, *Τὰ πρεσβεῖα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἄλλα ἀνατολικὰ Πατριαρχεῖα*, ἐν «Θεολογία», τόμ. ΜΒ' [1971], σελ. 322).

3. Σ κ. Β υ ζ α ν τ ῖ ο υ, *Λεξικὸν ἀρχαίας ἑλληνικῆς Γλώσσης καὶ καθαρευούσης*. Ἀθῆναι 1964, τόμ. Α', σελ. 184.

4. *Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης*, Ἐκδ. «Πρωΐας», τόμ. Α', σελ. 427, καὶ Δ η μ. Δ η μ η τ ρ ά κ ο υ, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. Β', Ἀθῆναι 1964, σελ. 1000.

τίθεται τὸ ἐρώτημα: Διὰ ποῖον λόγον νὰ χρησιμοποιήσουν οἱ πατέρες τὴν λέξιν «ἀρτίως», ἐὰν εἶχε μόνον τὸ νόημα τοῦ πρὸ ὀλίγου, τοῦ πρὸ μικροῦ;

Ἄλλὰ καὶ γενικώτερον, διατί νὰ σημειώσουν καὶ νὰ τονίσουν «τὸν ἀρτίως ἀναγνωσθέντα κανόνα», ἐὰν τὸ ἀρτίως δὲν εἶχε καμμίαν βαρύτητα καὶ δὲν προσέδιδε καμμίαν εἰδικὴν ἔννοιαν; Ἀπλῶς διὰ νὰ δηλώσουν, ὅτι τὸν «ἐδιάβασαν» πρὸ ὀλίγου; Καὶ τί ἐχρειάζετο νὰ μᾶς τὸ εἶπουν, ἢ ἀκόμη καὶ νὰ τὸν ἀναγνώσουν, ἀφοῦ λέγουν μάλιστα κατωτέρω, ὅτι τὸν «ἐγνώριζον» («γνωρίζοντες»); Πολὺ περισσότερον ὅμως δὲν ἐχρειάζετο νὰ μᾶς εἶπουν, ὅτι τὸν ἀνεγνώσαν, ἀφοῦ δὲν μᾶς λέγουν ποῖον συγκεκριμένως κανόνα «ἐδιάβασαν».

Θὰ ἠδύνατο, λοιπόν, νὰ εἶπουν μόνον «καὶ τὸν κανόνα τῶν ἑκατὸν πενήκοντα θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων... γνωρίζοντες», χωρὶς νὰ μειώσουν οὐδόλως τὸ κείμενον, ἢ τὰς γνώσεις ἡμῶν περὶ αὐτό. Διὰ ταῦτα νομίζομεν, ὅτι σκοπίμως¹ ἐτέθη ἡ πρότασις «τὸν ἀρτίως ἀναγνωσθέντα», διὰ νὰ τονισθῇ κυρίως ἡ λέξις «ἀρτίως». Ἐπομένως, νομίζομεν, ὅτι ἡ βαρύτες πίπτει εἰς τὸ ἐπίρρημα αὐτό, καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς αὐτὸ ἡ ἀρμόζουσα σημασία. Μήπως, λοιπόν, αὐτὸ ἐννοεῖ ὅτι ἀνεγνώσθη ὅλος μαζὶ ὁ κανὼν (ἢτοι ὁ γ' μὲ τὸν β'), ἢ μᾶλλον, μήπως ἐννοεῖ ὅτι ἀνεγνώσθη ὅλος ὁ κανὼν ἄνευ μηδεμιᾶς, ἔστω καὶ μικρᾶς, περικοπῆς, ἢτοι ὅτι ἀνεγνώσθη καὶ τὸ «μέντοι», καὶ ἄρα πρέπει νὰ ληφθῇ καὶ αὐτὸ ἰδιαιτέρως ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ ὑπονοούμενα ὑπ' αὐτοῦ;

Φαίνεται, λοιπόν, ὅτι ἡ Β' Οἴκουμ. Σύνοδος ἀπέδιδεν (ἢ ἔστω ἀνεγνώριζε) καὶ πρεσβεΐα ἐξουσίας εἰς τὸν ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ δὲν τὰ ὠρίζε σαφῶς, μόνον τὰ ὑπενόει, τὰ προϋπέθετεν. Ἡ δὲ Δ' Οἴκουμ. Σύνοδος ἐδήλωσε σαφῶς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὑπεδήλωνεν ἡ Β' Οἴκουμ. Σύνοδος. Καὶ κατὰ τοῦτο ἡ Δ' Οἴκουμ. Σύνοδος π ρ ἄ γ μ α τ ι ἔ ρ μ η ν ε ὑ ε ι τ ἦ ν Β' τοιαύτην. Ἄλλως τε ἀποστολὴ τῆς ἐρμηνείας ἐνὸς λόγου, ἐνὸς νόμου εἶναι νὰ διαλευκάνη ὅ,τι αὐτὸς ὑπονοεῖ, νὰ καταστήσῃ σαφές καὶ φανερόν ὅ,τι αὐτὸς ὑποκρύπτει².

Ἐπομένως ὁ κη' καν. τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου δὲν ἔρχεται εἰς ἀντί-

1. Καὶ νὰ μὴ ἐτέθη σκοπίμως ὑπὸ τῶν Πατέρων διὰ τὸν λόγον τοῦτον, ἀλλὰ νὰ ἐτέθη δι' ἄλλον, π.χ. τὸν ἀνωτέρω ἀναφερθέντα, ἢτοι διὰ νὰ δηλώσουν, ὅτι τὸν «ἐδιάβασαν», τοῦτο δὲν μειώνει, τὴν σημασίαν τοῦ «ἀρτίως» καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ δηλουμένων. Ἐπὶ τῶν θείων κειμένων σημασίαν δὲν ἔχει, τί ἤθελον νὰ δηλώσουν μόνον οἱ συγγραφεῖς αὐτῶν, ἀλλὰ τί θέλει νὰ δηλώσῃ ὁ Θεὸς καὶ διὰ μέσου αὐτῶν. Πρβλ. Πα ν. Μ π ο ὑ μ η, Ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν δούλων- Συμβολὴ τῶν ἱερῶν κανόνων εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ χωρίου Α' Κορ. 7,21, Ἀθήναι 1980, σελ. 19, ὑποσ. 3 (Ἀνάπτυον ἐκ τῆς ΕΕΘΣΠΑ, τόμ. ΚΔ'). Ἄλλως τε καὶ μάλιστα διὰ τὸν λόγον τοῦτον, τοιαῦτά τινα φαινόμενα δύνανται νὰ ἀποτελέσουν καὶ μάρτυρας τῆς ἐπιστασίας τοῦ Ἁγ. Πνεύματος ἐπὶ τῶν θείων κειμένων.

2. Πρβλ. καὶ Σ τ. Πα πα δ ο π ο ὑ λ ο υ, Πατρολογία, τόμ. Α', Ἀθήναι 1977, σελ. 32 ἐξ. καὶ 37 ἐξ.

θεσιν, ἀλλὰ δηλοῖ σαφῶς καὶ ἀναγνωρίζει ἐπισήμως ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀπεσιώπησεν ἡ Β' Οἰκουμ. Σύνοδος, χωρὶς βεβαίως τοῦτο νὰ σημαίνει, ὅτι δὲν τὸ ἀνεγνώριζεν ἀνεπισήμως καὶ αὐτή.

Ἄξιον σημειώσεως εἶναι καὶ τὸ ἐξῆς: Λίαν διαφωτιστικῶς εἰς τὴν ἐπιστολὴν, τὴν ὁποῖαν, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, ἀπέστειλεν ἡ Δ' Οἰκουμ. Σύνοδος πρὸς τὸν Πάπαν Λέοντα, λέγει, ὅτι «τὸ ἐκ πολλοῦ κρατήσαν ἔθνος», τὸ ὁποῖον εἶχεν ἡ Κωνσταντινούπολις εἰς τὸ νὰ χειροτονῇ μητροπολίτας τῶν διοικήσεων Ἀσιανῆς, Ποντικῆς καὶ Θρακικῆς («καὶ νῦν κατὰ συνοδικὴν ἐκκυρώσαμεν ψῆφον»). Βλέπομεν δηλ. ὅτι ἡ Δ' Οἰκουμ. Σύνοδος ἐπαναλαμβάνει («καὶ νῦν») μίαν πράξιν, ἡ ὁποία εἶχε γίνῃ καὶ προηγουμένως, προφανῶς ἐνοεῖ ὑπὸ τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου. Ἐπίσης λίαν διακριτικῶς χρησιμοποιεῖ τὴν λέξιν «ἐκυρώσαμεν», ἥτοι ἐβεβαίωσαμεν, κατὰ τὸν Ἁγ. Νικόδημον Ἀγιορείτην, καὶ ὄχι τὴν λέξιν «ὠρίσαμεν». Προφανῶς τὸν «ὀρισμὸν» τοῦ πράγματος ἀφήνει εἰς τὴν πρὸ αὐτῆς Β' Οἰκουμ. Σύνοδον, ἂν ὄχι εἰς τὴν ἐπὶ μακρὸν «κρατήσασαν συνήθειαν», εἰς τὴν πράξιν τῆς Ἐκκλησίας¹.

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα δικαιώνεται καὶ ὁ Α. Pichler, ὅταν λέγῃ, ὅτι «ὁ 28ος κανὼν τῆς Χαλκηδόνος οὐδεμίαν νέαν ἰδιαιτέραν ἐξουσίαν παρεχώρησεν εἰς τὸν ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν νόμω, μόνον ὅ,τι ἔργω ἤδη κατεῖχε, χωρὶς ἀκριβῶς οὗτος νὰ ζητήσῃ τοῦτο ἢ νὰ ἐπιδιώξῃ αὐτὸ παρανόμως»². Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὸν L. Duchesne, ὁ ὁποῖος ἀναγνωρίζει, ὅτι ἡ Σύνοδος τῆς Χαλκηδόνος ὠρίσεν, ὅ,τι ἐφηρμόζετο ἤδη ἀπὸ δύο ἢ τρεῖς γενεάς³. Καὶ ὁ G. Bardy ὡσαύτως πολὺ ὀρθῶς δέχεται, ὅτι «οὐδὲν ἀπολύτως νέον ἀπεφάσιεν ἡ (Δ' Οἰκουμ.) Σύνοδος, ἀλλ' ἤρκεσθη νὰ ἐπικυρώσῃ ὅ,τι ἤδη ὁ 3ος κανὼν τῆς Συνόδου τοῦ 381 διηγόρευεν»⁴.

Ἄντιθέτως μάλιστα θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἶπῃ, ὅτι περιώρισε καὶ ἀφῆρσεν ἀνεξελέγκτους δικαιοδοσίας τοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως, ὡς τοῦτο ἐπισημαίνει αὐτὸς οὗτος ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἀνατόλιος εἰς ἐπιστολὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν Πάπαν Λέοντα, ἔχουσαν ὡς ἐξῆς: «Προθύμω γινώμη ἤλθεν (ἡ Δ' Οἰκουμ. Σύνοδος) εἰς τὸ βεβαιῶσαι μὲν τὸν αὐτὸν

1. Πρβλ. Μητροπ. Σάροδεων Μαξιμίμου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 211: «Διὰ τοῦ 28ου κανόνος, κατὰ τὸν ἐπισημότερον τρόπον, νόμω (de jure) ἀπεκρυσταλλώθη μία κατάστασις, ἥτις ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα μακρᾶς σειρᾶς γεγονότων».

2. A. Pichler, *Geschichte der kirchlichen Trennung zwischen dem Orient und Occident*, τόμ. Β', München 1865, σελ. 630.

3. L. Duchesne, *Histoire ancienne de l'Église*, τόμ. Γ', Paris 1929, σελ. 462.

4. G. Bardy, ἐν A. Fliche - V. Martin, *Histoire de l'Église, Depuis les origines jusqu'à nos jours*, τόμ. Δ', Paris 1935, σελ. 238. Πρβλ. Ἀρχιμ. Παρθενίου Πολάκη, *Ἱστορικαὶ προϋποθέσεις*, σελ. 104, ἢ «Θεολογία», τόμ. ΚΒ' (1954), σελ. 143.

κανόνα τῶν ἑκατὸν πενήκοντα ἁγίων Πατέρων (τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου)... ὠρισέ τε καὶ τὰς χειροτονίας τῶν Μητροπολιτῶν ποιεῖσθαι τῆς ποντικῆς, καὶ τῆς ἄσιανῆς καὶ τῆς θρακικῆς διοικήσεως, τῶν ἐπισκόπων τῶν ὑπ' αὐτοὺς τελούντων ὑπὸ τῶν ἰδίων μητροπολιτῶν χειροτονουμένων, ὡς ἐν τούτῳ ἀφαιρεῖσθαι μᾶλλον τοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως χειροτονίας πλείστων ἐπισκόπων, ὥσπερ ἀπὸ ἐξήκοντα, καὶ ἑβδομήκοντα ἑνιαυτῶν ἐτύγχανεν ἐπιτελῶν»¹.

Ἐπομένως, ὁ κη' καν., ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἐστρέφετο ἡ μῆνις τοῦ Λέοντος, οὐδένα νεωτερισμὸν εἰσήγεν εἰς τὴν Ἀνατολήν². Καὶ ὁ P. Batiffol ὁμολογεῖ, ὅτι «δυσκόλως δικαιούται ἡ ἀντίθεσις τοῦ πάπα Λέοντος ἐναντίον τοῦ κη' καν., ἐπειδὴ ὁ κανὼν δὲν ἀφήρει τὰ δικαιώματα ἀνατολικῶν μητροπόλεων ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως»³.

Βεβαίως θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπη, ὅτι ὁ Ρώμης, παρὰ τὰ ἀντιθέτως ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα, δὲν ἐνδιεφέρετο διὰ τὰς μεταξὺ τῶν ἀνατολικῶν θρόνων σχέσεις τόσον, ὅσον ἐνδιεφέρετο διὰ νὰ διασώσῃ καὶ διατηρήσῃ τὴν ἰδικήν του θέσιν καὶ δικαιοδοσίαν· καὶ δι' αὐτὸ ἀντέδρασε. Πλὴν ὅμως, οὐδαμοῦ διαπιστοῦται, ὅτι θίγεται ἢ μεταβάλλεται καὶ ἡ δικαιοδοσία τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης, τὴν ὁποίαν κατεῖχεν ἐπὶ τῆς Νοτιοδυτικῆς Εὐρώπης, ἐπειδὴ διὰ τῶν ἀνωτέρω κανόνων (τοῦ κη' τῆς Δ', ὅπως καὶ τῶν β' - γ' τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου) ἀναγνωρίζεται ἡ δικαιοδοσία τοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῆς μέσης καὶ βορείου Εὐρώπης.

Σχετικὴ εἶναι καὶ μία παρατήρησις τοῦ Μητροπολίτου Σάρδεων Μαξιμου: «Ἡ Σύνοδος τῆς Χαλκηδόνος ὑπαγαγοῦσα ὑπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως, διὰ τοῦ 28ου κανόνος, τὰς τρεῖς διοικήσεις Πόντου, Ἀσίας καὶ Θράκης μετὰ τῆς διασπορᾶς αὐτῶν, δὲν περιώρισεν, ἀσφαλῶς, τὰ δικαιώματα τῶν ἄλλων αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν. Εἰς τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως παρεχωρήθησαν δικαιώματα, οὐχὶ ὅπως ἐπιπηδᾷ εἰς ξένην ἐκκλησιαστικὴν περιφέρειαν καὶ δικαιοδοσίαν, ἀλλ' ὅπως ἔχῃ δικαιοδοσίαν τοῦ χειροτονεῖν ἐπισκόπους ἐν πάσαις ταῖς τότε βαρβαρικαῖς χώραις τῆς μέσης καὶ βορείου Εὐρώπης, μέχρι τῶν ὁρίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιφερείας καὶ δικαιοδοσίας τοῦ θρόνου τῆς Ρώμης»⁴.

Ἄλλως τε καὶ ἀπὸ τοῦ στ' καν. τῆς Α' Οἴκουμ. Συνόδου φαίνεται σαφῶς, ὅτι ὁ ἐπίσκοπος ἢ πρόεδρος τῆς παλαιᾶς Ρώμης («ἤρχε») καὶ «προεῖ-

1. Mansi, 6, 177C.

2. Πρβλ. Ἀρχιμ. Παρθενίου Πολάκη, Ἱστορικαὶ προϋποθέσεις, σελ. 104, ἢ «Θεολογία», τόμ. ΚΕ' (1954), σελ. 143.

3. P. Batiffol, *Léon Ier*, ἐν Dictionnaire de Théologie Catholique (DTC), τόμ. 91, Paris 1926, σελ. 264.

4. Μητροπ. Σάρδεων Μαξιμου, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 238.

5. Ζωνοραῶς, ἐν Ράλλη - Ποτλή, τόμ. Β', σελ. 128-129.

χε)¹ μόνον τῶν (έσπερίων έπαρχιῶν)², ὄχι δέ καί τῆς Ἄνατολῆς. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι (καί) ὁ κη' καν. τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου οὐδόλως ἀντιτίθεται καί πρὸς τὴν κανονικὴν νομοθεσίαν τῆς Α' ἐν Νικαία Συνόδου, τῆς ὁποίας (ὡς καί τοῦ στ' καν. αὐτῆς) αἱ δύο Ἐκκλησίαι Ἄνατολῆς καί Δύσεως ἀνεγνώριζον³ τὸ ἐξαιρετόν κῦρος. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καί μὲ τὸν γ' κανόνα τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου, ὁ ὁποῖος «εἶναι καθ' ὀλοκληρίαν σύμφωνος — τουλάχιστον εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ ἀνατολικά πρωτεῖα — μὲ τὸν βον κανόνα τῆς Νικαίας»⁴.

Βεβαίως, ὁ Λέων εἰς τὴν ἀνύψωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς ἀδεύτερον Πατριαρχεῖον, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Β.-J. Kidd, ἔβλεπεν ἀντίπαλον τῆς ἰδίας του ἐξουσίας, τὴν ὁποίαν ἤθελεν ἐξαπλουμένην ἐπὶ τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας⁵. Ἐὰν ὅμως ὁ Πάπας τότε ἔβλεπε μετὰ δυσαρρεσκείας τὸ πρῶτον καί ἀπέβλεπε μετ' αὐταρρεσκείας εἰς τὸ δεύτερον, τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ἐμποδίζῃ τοὺς νεωτέρους νὰ εἴπωμεν καί νὰ δεχθῶμεν, ὅτι τὰ ἀνωτέρω προνόμια τοῦ Κωνσταντινουπόλεως εἶχεν ἐγκρίνει καί ἀπονείμει ἡ Ἐκκλησία εἰς Οἰκουμηνικάς Συνόδους Αὐτῆς. Ἀντιθέτως, μετὰ τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα, ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν ἐν κατακλεῖδι καί τὰ κατωτέρω.

5. Συμπεράσματα.

α) Αἱ Οἰκουμηνικαὶ Σύνοδοι, τόσον ἡ Β' ὅσον καί ἡ Δ' (ἐν πλήρει ἀρμονίᾳ καί πρὸς τὴν Α', ὅπως καί «πρὸς τὴν προγενεστέραν πρᾶξιν τῆς Ἐκκλησίας»⁶), πράγματι ἀνεγνώρισαν ἢ ἀπένειμαν πρεσβεῖα ἐξουσίας καί πρεσβεῖα τιμῆς εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καθ' ὃν τρόπον καί εἰς τὸν θρόνον τῆς Ρώμης.

β) Ὁ γ' καν. τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου, ὅστις ὀμιλεῖ σαφῶς περὶ πρεσβεῖων τιμῆς τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, εἶναι μία συνέχεια τοῦ β' καν.

1. Β α λ σ α μ ὄ ν, α ὕ τ ὅ θ ι, σελ. 129.

2. Ζ ω ν α ρ ᾶ ς - Β α λ σ α μ ὄ ν, α ὕ τ ὅ θ ι, σελ. 128-129.

3. Πρβλ. τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Πάπα Λέοντος πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μαρκιανόν: «Τὰ γὰρ προόμια τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν τοῖς τῶν πατέρων κανόσι, καί τῆς σεπτῆς συνόδου τῆς ἐν Νικαία τοῖς δόγμασι τετυπωμένα, ἐξ οὐδεμιᾶς δύναται ἀναιδεῖας παρασπασθῆναι. Οὐτε μὴν οὐδεμιᾶ καινότητι ἐναλλάττεσθαι. Ἐν ᾧπερ ἔργῳ ἐπαμύνοντος τοῦ Χριστοῦ πιστῶς ἐκβιβασθησομένῳ, ἀναγκαῖόν ἐστίν ἐπίμονον παρασχεῖν με σπουδῆν. Ἐπειδὴ περ διοικήσεώς μοι ἐγκχεῖρισταί, καί εἰς ἐμὴν τείνει κατηγορίαν, εἰ τῶν πατρικῶν δογμάτων οἱ κανόνες, οἵτινες ἐν τῇ συνόδῳ τῇ ἐν Νικαία εἰς διοίκησιν πάσης τῆς Ἐκκλησίας, πνεύματος Θεοῦ διδάσκοντος, τετύπωνται, ἐμοῦ, ὅπερ ἀπέλη, συνδυάζοντος, παρασαλευθεῖεν» (Mansi, 6, 192C).

4. J. Meyendorff (Ἰω. Μάγεντορφ), *Τὸ πρωτεῖον τοῦ Ρώμης*, ΘΗΕ, τόμ. 1, στ. 710.

5. Ἀρχιμ. Παρθενίου Πολάκη, *Ἱστορικαὶ προϋποθέσεις*, σελ. 105 ἢ «Θεολογία», τόμ. ΚΕ' (1954), σελ. 143.

6. Πρβλ. Βλ. Φειδᾶ, *Προϋποθέσεις*, σελ. 161.

αὐτῆς, ὅστις ὁμιλεῖ περὶ πρεσβεΐων δικαιοδοσίας, ἀλλὰ καὶ μία συνέπεια τῶν ἐν τῇ πράξει ἀναγνωριζομένων πρεσβεΐων δικαιοδοσίας τοῦ Κωνσταντινουπόλεως.

γ) Ἡ παράδοξος σχέσις τοῦ κη' καν. τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου πρὸς τὸν γ' καν. τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ὁ μὲν γ' καν. ὁμιλεῖ διὰ τὰ πρεσβεΐα τιμῆς σαφῶς, προϋποθέτων καὶ ἀναγνωρίζων σιωπηλῶς (ἢ ἀσαφῶς) τὰ τῆς ἐξουσίας, ὁ δὲ κη' καν. ὁμιλεῖ σαφέστερον διὰ τὰ τῆς ἐξουσίας, καὶ συνυπονοεῖ τὰ πρεσβεΐα τιμῆς.

δ) Ὁ κη' καν. τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου δὲν ἔχει διορθωτικὸν ἢ ἀπολογητικὸν χαρακτῆρα, ἀλλὰ ἐρμηνεύει καὶ ἐπικυροῖ τὸν γ' κανόνα τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου.

ε) Δὲν εὐσταθεῖ ἡ γνώμη, ὅτι ὑφίσταται διαφωνία μεταξὺ τοῦ γ' ἢ β' καν. τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου καὶ τοῦ κη' καν. τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου.

στ) Γενικώτερον αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι, ὡς στόματα τοῦ ἀλαθήτου τῆς Ἐκκλησίας, δὲν ἔρχονται εἰς ἀντίθεσιν μεταξὺ των, ἀλλ' ἐκάστη ἐπομένη σύνοδος ἀκολουθεῖ, ἐπικυροῖ, ἐρμηνεύει καὶ ἀνανεοῖ τὰς προηγουμένας.

ζ) Μετὰ τὰ ἀνωτέρω φαίνεται σαφῶς καὶ τὸ πόσον ἀπαραίτητος καὶ χρήσιμος καθίσταται μία ὀρθὴ καὶ πλήρης ἐρμηνεία τῶν ἱερῶν κανόνων, προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς ἐπιτυχῆ κωδικοποίησιν αὐτῶν.